

РОЗДІЛ 8. ТЕОРІЯ НАВЧАННЯ

РЕАЛІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ ДО НАВЧАННЯ ПРИРОДНИЧИХ ПРЕДМЕТІВ У СТАРШІЙ ШКОЛІ

IMPLEMENTATION OF THE ACTIVITY APPROACH TO THE TEACHING OF NATURAL SUBJECTS IN SENIOR SCHOOL

У статті розглядається теоретико-методологічні реалізації діяльнісного підходу до навчання природничих предметів у старшій школі. Вона включає огляд дидактичних засобів, методів та методик, які дають можливість реалізувати діяльнісний підхід в процесі викладання предметів природничого циклу навчання.

На сучасному етапі модернізації загальної освіти існує об'єктивна потреба вдосконалювати методіку навчання, впровадити в навчально-виховний процес ефективні методи та засоби для того, щоб активізувати процеси засвоєння знань та формування компетентностей різного рівня, підвищити рівень освіченості школярів. Необхідно так організувати навчальний процес, щоб учні не тільки засвоїли знання, а й реалізували свої потенційні здібності та можливості, розвинули кращі особисті якості, були задоволені результатами навчальної праці.

Предмети природничого напрямку є важливою складовою у системі загальної освіти, яка на сучасному етапі вдосконалюється. Не зважаючи на те, що даний предмет є досить новим в освіті, його зміст та методику навчання постійно удосконалюються.

Цінністю освітченості людини стає не сума засвоєних знань, а здібності швидко знаходити потрібну інформацію та використовувати її в реальному житті. Це можливо за умови формування в учнів певних компетентностей, які розглядаються, як сукупність суттєвих орієнтацій, знань, умінь, навичок та досвіду діяльності учня по відношенню до певного кола об'єктів реальної дійсності, необхідних для здійснення особистісної та соціально-значимої продуктивної діяльності.

Зменшення інтересу до знань, пасивність сприйняття навчального матеріалу, асоціальні явища серед дітей призводять до зниження рівня освіти, переорієнтації на інші види діяльності, які не пов'язані зі школою. Все це викликає необхідність науково обґрунтованого вирішення наявної невідповідності між соціально-економічним розвитком суспільства та рівнем освіти учнів.

*Останніми роками у вітчизняній школі відбуваються різноманітні інноваційні процеси. Одним з них є реалізація діяльнісного підходу та включення учнів до різноманітних видів навчально-пізнавальної діяльності. Актуальність застосування цього підходу у процесі навчання визначається об'єктивними потребами сучасної школи у створенні оптимальних умов розвитку пізнавального інтересу учнів, активізації процесу навчання. **Ключові слова:** діяльнісний підхід, предметні компетентності, методи та*

методики, предмети природничого циклу, старша школа.

The article examines the theoretical and methodological implementation of the activity approach to teaching science subjects in high school. It includes an overview of didactic tools, methods and techniques that make it possible to implement an activity approach in the process of teaching subjects of the natural cycle of learning. At the current stage of the modernization of general education, there is an objective need to improve teaching methods, to introduce effective methods and tools into the educational process in order to activate the processes of knowledge assimilation and the formation of competences of various levels, and to increase the level of education of schoolchildren. It is necessary to organize the educational process in such a way that students not only acquire knowledge, but also realize their potential abilities and opportunities, develop better personal qualities, and are satisfied with the results of educational work.

Science subjects are an important component of the general education system, which is currently being improved. Despite the fact that this subject is quite new in education, its content and teaching methods are constantly being improved.

The value of a person's education is not the sum of acquired knowledge, but the ability to quickly find the necessary information and use it in real life. This is possible under the condition of the formation of certain competencies in students, which are considered as a set of essential orientations, knowledge, abilities, skills and experience of the student's activities in relation to a certain range of objects of real reality, necessary for the implementation of personal and socially significant productive activities.

Decreased interest in knowledge, passive perception of educational material, antisocial phenomena among children lead to a decrease in the level of education, reorientation to other types of activities that are not related to school. All this causes the need for a scientifically based solution to the existing discrepancy between the socio-economic development of society and the level of education of students.

In recent years, various innovative processes have been taking place in the national school. One of them is the implementation of the activity approach and the inclusion of students in various types of educational and cognitive activities. The relevance of using this approach in the learning process is determined by the objective needs of the modern school in creating optimal conditions for the development of students' cognitive interest, activation of the learning process.

Key words: activity approach, subject competences, methods and techniques, subjects of the natural cycle, high school.

УДК 378

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/75.50>

Бовталюк Д.С.,
студент II курсу магістратури психолого-природничого факультету
Рівненського державного гуманітарного університету

Постановка проблеми. Сучасний світ змінюється швидкими темпами і серед головних тенденцій його розвитку – інформатизація, комунікаційна глобалізація та практична реалізація процесів. Необхідними стають не самі знання, а знання про те, як і де їх застосовувати. Але ще важливіше знання у тому, як інформацію добувати, інтерпретувати, чи створювати нову. І те, й інше – результати діяльності, а діяльність – це вирішення завдань. Таким чином, бажаючи змістити акцент в освіті з засвоєння фактів (результат – знання) на оволодіння способами взаємодії зі світом (результат – вміння), ми приходимо до усвідомлення необхідності змінити характер навчального процесу та способи діяльності учнів [1, ст. 15].

Цінністю освіченості людини стає не сума засвоєних знань, а здібності швидко знаходити потрібну інформацію та використовувати її в реальному житті. Це можливо за умови реалізації діяльнісного підходу у процесі навчання.

Аналіз освітніх досліджень і публікацій.

Низка дослідників України вважають, що діяльнісний підхід до процесу навчання природничих дисциплін передбачає розвиток не тільки всіх компонентів навчальної діяльності (мотивів, способів, засобів, прийомів контролю), але і основних якостей її учасників: активності, самостійності, самоорганізації. Активність та самостійність учнів у навчально-пізнавальній діяльності можливі лише при організації тісної співпраці вчителя та учня (встановлення суб'єктно-суб'єктних відносин). Механізмом таких відносин у процесі навчання природничих предметів можуть бути різні види діяльності, беручи участь у яких школярі реалізують свої схильності та інтереси.

При організації навчально-пізнавальної діяльності мотивації навчання відводиться велике місце. Оскільки навчальна діяльність спрямована на оволодіння узагальненими способами дій у сфері наукових понять, вона спонукається мотивами, відповідними її змісту. Мотивація навчання – внутрішні спонукання, «які пов'язані з ставленням школяра до діяльності та її співучасникам» [4, ст. 30]. Справді, засвоєння знань починається з мотиваційного етапу. У педагогіці розрізняють мотиви зовнішні (стимули) та внутрішні, в основі яких лежить пізнавальний інтерес, що спонукає до вчення.

Інша група науковців вважає, що мотив не повинен ототожнюватися зі стимулом: зовнішні мотиви означають можливість провадження діяльності, а внутрішні мотиви означають необхідність у провадженні діяльності [3, ст. 11]. Тому для успішного перебігу навчально-пізнавальної діяльності необхідне формування внутрішніх мотивів, пізнавального інтересу. Пізнавальний інтерес має вибірковий характер і є особистісним. Звичайно, неможливо захопити всіх однією і тією ж справою,

необхідно враховувати різнобічні інтереси особистості та дати їм з'явитися у різних видах діяльності.

Пізнавальний інтерес, є важливим енергетичним ресурсом будь-якої діяльності: він породжує в колективі сприятливий клімат, знижує стомлюваність, підвищує працездатність – загалом, створює всі ті умови, які визначають успіх навчання. Психологічними механізмами діяльності під впливом пізнавального інтересу є очікування нового, почуття здивування, уява, здогад, різноманітні стани думки, позитивні переживання, викликані успіхом перебігу діяльності та її результатами.

Мета статті. Знайти шляхи реалізації діяльнісного підходу у процесі навчання, а також визначити основні умови формування компетентностей учнів старшої школи на основі формування діяльнісного підходу. Вона включає такі завдання роботи:

1. Охарактеризувати суть діяльнісного підходу у процесі навчання.

2. Специфіка викладання предметів природничого циклу.

3. Діяльнісний підхід, як засіб формування предметних компетентностей під час навчання.

4. Методи та методики реалізації діяльнісного підходу у навчанні природничих предметів у старшій школі.

Виклад основного матеріалу. Суть діяльнісного підходу у тому, що нові знання не надаються у готовому вигляді, а добуваються учнями самостійно, в результаті відкриття під час дослідницької діяльності. Вчитель повинен направити дослідницьку діяльність учнів на те, щоб вони самостійно знайшли рішення завдання уроку і самостійно пояснили, як треба діяти у певній ситуації. Головною методичною метою побудови уроку з використанням технології діяльнісного навчання стає створення умов для формування пізнавальної активності учнів. У зв'язку з цим змінюється суть діяльності та роль вчителя. Він супроводжує навчальний процес шляхом створення дидактичного матеріалу до уроку, організує різні форми співпраці з учнями, формує умови для самоконтролю та самооцінки. В умовах реалізації положень про діяльнісного підходу, вчителю необхідно побудувати урок таким чином, щоб в учнів сформувалася потреба та здатність у реалізації творчого перетворення навчального матеріалу, з метою засвоєння нових знань внаслідок власного пошуку шляхом активізації пізнавальної діяльності. Основним технологічним компонентом діяльнісного підходу стає умова актуальної активізуючої скрути, кінцевим результатом якого виступає індивідуальний освітній результат, отриманий під час усвідомленої діяльності. Підсумком цієї діяльності можуть бути ідеї, гіпотези, версії, методи, виявлені у продуктах діяльності (схеми, моделі, досліді, тексти, проекти та інше) [2, ст. 22].

Діяльнісний підхід – це організація навчального процесу, в якому особливе місце відводиться пізнавальній діяльності школяра.

Діяльнісний підхід до навчання передбачає:

- наявність у дітей пізнавального мотиву (бажання дізнатися, відкрити, навчитися) та конкретної навчальної мети (розуміння того, що саме потрібно з'ясувати);
- виконання учнями певних дій для придбання знань;
- виявлення та освоєння учнями способу дії, що дозволяє усвідомлено застосовувати набуті знання;
- формування у школярів вміння контролювати свої дії – як після їх завершення, так і по ходу; значних життєвих завдань.

Таким чином, ключовими словами в характеристиці діяльнісного підходу стосовно системи освіти є слова: шукати, думати, співпрацювати, прийматися за справу, адаптуватися [3, ст. 32].

Реалізація ДП у навчанні здійснюється через застосування таких методів:

- активних;
- інтерактивних;
- дослідних;
- проектних.

Методи реалізації системно-діяльнісного підходу забезпечують:

- виховання та розвиток якостей особистості, що відповідають вимогам інформаційного суспільства;
- перехід до стратегії соціального проектування та конструювання у системі освіти на основі розробки змісту та технологій освіти;

- різноманітність організаційних форм та облік індивідуальних особливостей кожного учня, які забезпечують зростання творчого потенціалу, пізнавальної активності;

- орієнтацію на результати освіти (розвиток особистості учня на основі універсальних навчальних дій – УУД);

- основу для самостійного успішного засвоєння учнями знань, умінь, компетентностей, видів та способів діяльності [4, ст. 286].

Висновки. Отже, основним напрямком науки сьогодення є діяльнісний підхід, який орієнтується на спрямуванні теоритичних знань учнів у практичне застосування в повсякденному житті. Важливим компонентом даного напрямку є пізнавальна діяльність школярів. Реалізація діяльнісного підходу в процесі навчання залежить від багатьох факторів: професійної підготовки вчителя, його методів та засобів навчання; від учнів, їх готовності співпрацювати та поглинати нові знання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Дідик О. В. Компетентнісно орієнтовне навчання. Харків : Основа. – 2010.
2. Недодатко Н. Технологія формування навчально-дослідницьких умінь школярів. Рідна школа. 2005. № 6 (869). С. 21—23.
3. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посібник. Київ : А.С.К., 2004.
4. Шелестова Л. В. Теорія і методика формування картини світу у старших дошкільників та молодших школярів: монографія. Київ : Фенікс, 2016. 416 с.